



EURÓPAI BIZOTTSÁG

Brüsszel, 2011.5.18.
COM(2011) 274 végleges

**A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK, A
TANÁCSNAK, A GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁGNAK ÉS A RÉGIÓK
BIZOTTSÁGÁNAK**

A sértettek jogainak megerősítése az EU-ban

{SEC(2011) 580 végleges}
{SEC(2011) 581 végleges}

A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK, A TANÁCSNAK, A GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁGNAK ÉS A RÉGIÓK BIZOTTSÁGÁNAK

A sértettek jogainak megerősítése az EU-ban

1. MIÉRT FONTOSAK A SÉRTETTEK?

Bűncselekmény bárkivel történhet. Az Európai Unióban minden évben sokmillió ember válik bűncselekmény áldozatává. Az Eurostat adatai szerint évente **30 millió személy vagy vagyon ellen elkövetett bűncselekményt** regisztrálnak az EU-ban, számos bűncselekmény pedig nem is jut a hatóságok tudomására. Ugyanakkor egy-egy bűncselekménynek gyakran több sértettje van, és a sértettet ért megrázkódtatásban a hozzá közel álló személyek is osztoznak. Mindezeket figyelembe véve a bűncselekmények közvetlen sértettjeinek száma évente a 75 milliót is elérheti.¹

Emellett évente sok áldozatot követelnek a közúti balesetek. A 2010-ben történt több mint **egymillió közúti balesetnek** 30 700 halálos áldozata volt. Évente mintegy 31 000 ember hal meg az utakon, köztük 850 14 éven aluli gyermek; a súlyos sérültek száma átlagban 250 000, míg könnyebb sérüléseket évente 1,2 millió ember szenved².

Európa polgárai gyakran **utaznak és lépik át az országhatárokat**, és ugyanakkora eséllyel válhatnak áldozattá külföldön, mint saját hazájukban. Európa lakói a becslések szerint 2008-ban 1,4 milliárd esetben keltek útra, és az utazások 90 %-a az Unió határain belül történt³. 11,3 millióra tehető azon európaiak száma, akik tartósan hazájukon kívül telepedtek le, az európaiak 10 %-a élt és dolgozott külföldön élete valamely szakaszában, és 13 %-ot tesz ki azok száma, akik azért utaztak külföldre, hogy ott tanulmányokat folytassanak, vagy képzésben vegyenek részt⁴.

Ezek a számok azt mutatják, rendkívül fontos a megfelelő és hatékony fellépés azok jogainak védelmében, akik hazájukban vagy külföldön utazva/tartózkodva bűncselekmények vagy közúti balesetek áldozataivá válnak. **Ez egyszerre határokon átnyúló és nemzeti probléma, amely uniós fellépést kíván.**

A sértettek jogai kérdéskörének továbbá nemi vetülete is van. A nők esetében különösen nagy az erőszak rejtett és be nem jelentett formáinak veszélye. Az Európa Tanács becslései szerint az **európai nők 20–25 %-át éri** legalább egyszer **fizikai erőszak** felnőtt élete során, 12–

¹ Eurostat: Statistics in focus [Statisztika fókuszban], 2009/36. szám. A becsült értékek a bűnözéssel kapcsolatos európai felmérés (EU ICS) keretében készült *The Burden of Crime in the EU* című tanulmány elemzésein alapulnak (www.europeansafetyobservatory.eu), azon feltételezés mellett, hogy a be nem jelentett bűncselekmények aránya 60 %, és az áldozatoknak átlagosan 3 közeli családtagja van. Ezek az adatok nem tartalmazzák az elkövetett szabálysértéseket.

² Az Európai Bizottság CARE adatbázisának adatai.

³ COM(2010) 352, az Eurostat turizmusra vonatkozó, 2008. évi adatai alapján.

⁴ Eurostat: 2009/94. sz. Statistics in Focus és 337/2010. sz. Eurobarométer Különjelentés.

15 %-uk él olyan kapcsolatban, amelyben előfordul a családon belüli erőszak, és több mint 10 %-uk válik nemi erőszak áldozatává⁵.

⁵ Combating violence against women. Stocktaking study on the measures and actions taken in Council of Europe member states. [Küzdelem a nők elleni erőszak ellen. Összefoglaló tanulmány a nők ellen elkövetett erőszakról.] Európa Tanács, 2006.

A szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség megszilárdítása érdekében a Bizottság a Stockholmi Program és a végrehajtásáról szóló cselekvési terv⁶ alapján stratégiai prioritásként⁷ határozta meg a bűncselekmények sértettjei jogainak megerősítését célzó fellépés szükségességét és a sértettek védelmének, támogatásának és az igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréseinek biztosítását.

Az EU a korábbiakban már fellépett a sértettek jogainak a büntetőeljárás során történő védelmével kapcsolatban⁸, és a tagállamok legtöbbszörében léteznek a sértettek védelmét és támogatását szolgáló intézkedések. Mindamelllett a büntetőeljárásban részt vevő sértettek szerepét és igényeit általában továbbra sem kezelik kellőképpen, és a sértetteknek biztosított jogok tagállamonként jelentősen különböznek.

Ez az oka annak, hogy a Bizottság most javaslatcsomagot terjeszt elő a meglévő nemzeti intézkedések megerősítésére, biztosítandó, hogy a bűncselekmények sértettjei EU-szerte megkülönböztetésmentes minimumjogokat élvezhessenek, állampolgárságuktól vagy tartózkodási országuktól függetlenül. A csomag emellett új mechanizmust tartalmaz a kölcsönös elismerésre, amely azt hivatott biztosítani, hogy azok a sértettek vagy potenciális sértettek, akiket a tartózkodás szerinti tagállamban intézkedések védenek, ne veszítsék el ezt a védelmet, ha másik országba utaznak. Ezzel a csomaggal az EU hozzájárul majd ahhoz, hogy a bűncselekmények sértettjeinek szükségleteit – az elkövetők elfogása és megbüntetése mellett – az igazságszolgáltatási rendszerek homlokterébe emelje.

A sértettek egyik alapvető szükséglete a kártérítés. Azok azonban, akiket másik tagállamban ér közúti baleset, az eltérő határidők miatt adminisztratív és eljárási akadályokba ütközhetnek, amikor kártérítésért folyamodnak. Ezt a problémát a Bizottság a határidőkre vonatkozó szabályok harmonizálása révén kívánja megoldani annak érdekében, hogy a sértettek ne veszíthessék el kártérítési jogukat eljárási okok miatt.

Végül nem feledkezhetünk meg a sértettek jogai és a bűnmegelőzés közötti szoros kapcsolatról sem. A Bizottság hosszú évek óta fellép a bűncselekmények és az erőszak megelőzése, valamint a közúti biztonság fokozása érdekében⁹. A megelőzés nem csupán a bűncselekmények és a közúti balesetek számának rövid és középtávú csökkentése miatt fontos, hanem a bűnös vagy gondatlan magatartás társadalmi megítélésének hosszú távú, tartós eredményekkel kecsegtető megváltoztatása érdekében is.

2. MIÉRT VAN SZÜKSÉGÜNK A SÉRTETTEKET VÉDŐ ÚJ, EU-SZINTŰ INTÉZKEDÉSEKRE?

- *Sokat tettünk a sértettek elismerése terén, de további erőfeszítésekre van szükség*

Egyáltalán nem új az a gondolat, hogy a sértettek jogaihoz egyenlő, megkülönböztetésmentes alapon kell hozzáférést biztosítani. A Bíróság 1989-ben megállapította, hogy a kártérítés,

⁶ HL C 115., 2010.5.4., 1. o.; COM(2010) 171.

⁷ COM(2010) 623.

⁸ A Tanács 2001/220/IB kerethatározata a büntetőeljárásban a sértett jogállásáról; a Tanács 2004/80/EK irányelve a bűncselekmények áldozatainak kárenyhítéséről.

⁹ Pl. Daphne III program, a Terrorizmus és egyéb biztonsági vonatkozású veszélyek megelőzése, az azokra való felkészültség és következményeik kezelése program; Bűnmegelőzés és a bűnözés elleni küzdelem; Európai közlekedésbiztonsági cselekvési program 2011–2020.

mely a sértettek egyik alapvető igénye, nem korlátozható állampolgársági alapon¹⁰. Azóta az EU – részben a 2001. évi tanácsi kerethatározat¹¹ révén, részben a sértettek meghatározott csoportjai, így az embercsempészet, a gyermekek szexuális kizsákmányolása és zaklatása és a terrorizmus áldozatai tekintetében¹² – fellépett azért, hogy általános minimumszabályok kerüljenek megállapításra a sértettek védelmében. A Bizottság pénzügyileg is támogatta a sértettekkel együttműködő és a sértettek érdekében eljáró közintézmények és nem kormányzati szervezetek, köztük számos, önkéntesek által működtetett szervezet munkáját¹³.

Mindamelllett a 2001. évi tanácsi kerethatározatban rögzített szabályok végrehajtása elégtelen maradt¹⁴. A Lisszaboni Szerződés ma már egyértelmű jogalapot biztosít ahhoz, hogy az EU a bírósági ítéletek és határozatok kölcsönös elismerését megkönnyítő minimumszabályokat állapítson meg a bűncselekmények sértettjeinek jogairól. Emellett az Európai Parlament és a Tanács is sürgette a fellépést e területen¹⁵. A Bizottság javaslatai közvetlen jogi kötőerővel bíró és megfelelően érvényesíthető jogi aktusok bevezetésével meg kívánják szilárdítani a jogi kereteket, miközben támaszkodnak a meglévő eszközökre, és kiegészítik azokat.

- *Az igazságszolgáltatás rendszere iránti bizalom növelése és az igazságszolgáltatás minőségének javítása*

Az Európai Unió céljainak egyike, hogy polgárai számára a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésének olyan térségét hozza létre, amelyen belül garantált a polgárok szabad mozgása. A sértetteket megillető jogok minimumszintjének hatékony, EU-szerte történő alkalmazása nélkül azonban nincs lehetőség a kölcsönös bizalom kiépítésére. Ez azt jelenti, hogy az egyes országok igazságszolgáltatásainak maradéktalanul bízniuk kell a méltányosság és igazságosság más országok rendszerei által alkalmazott szabályaiban, a polgároknak pedig bízniuk kell abban, hogy bárhová is utazzanak, vagy bárhol is telepedjenek le az EU-n belül, jogaikra azonos szintű minimumszabályok vonatkoznak majd.

- *Minden tagállamra érvényes minimumszabályokat kell kialakítani*

Napjainkban a legtöbb tagállam valamilyen szinten biztosítja a bűncselekmények sértettjeinek védelmét és támogatását. A nemzeti igazságszolgáltatási rendszerek azonban máig nem veszik tekintetbe teljes mértékben a sértettek szerepét és szükségleteit. Hasonlóképpen, miközben minden tagállamban léteznek olyan eljárások, amelyek lehetővé teszik, hogy a közúti balesetek áldozatai kártérítést követeljenek, az e követelések benyújtására vonatkozó határidők hossza országról-országra változik. E probléma megoldása érdekében a tagállamoknak magasabb szinten kell biztosítaniuk a sértettek jogait, az EU-nak pedig biztosítania kell az egyenlő feltételeket a sértettek számára. A tagállamok mindegyikében

¹⁰ A 186/87. sz. *Ian William Cowan kontra Trésor public* ügyben 1989. február 2-án hozott ítélet.

¹¹ Lásd a 8. lábjegyzetet.

¹² Az Európai Parlament és a Tanács 2011. április 5-i 2011/36/EU irányelve az emberkereskedelem megelőzéséről, és az ellene folytatott küzdelemről, az áldozatok védelméről, valamint a 2002/629/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról; Javaslat: az Európai parlament és a Tanács irányelve a gyermekek szexuális zaklatása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB kerethatározat hatályon kívül helyezéséről; 2002/475/IB kerethatározat a terrorizmus elleni küzdelemről.

¹³ Európában több mint 20 000 önkéntes végez munkát sértetteket támogató szervezeteknél (Victim Support Europe 2010).

¹⁴ Lásd a Bizottság végrehajtási jelentését – COM(2009) 166.

¹⁵ Az Európai Parlament 2009. május 7-i állásfoglalása az európai uniós büntetőjogi térség kialakításáról (INI/2009/2012); Stockholmi Program (HL C 115., 2010.5.4., 1. o.).

alkalmazott biztosítékok és szabályok egyfajta minimális szintje elősegíti majd az igazságügyi együttműködést, javítja az igazságszolgáltatás minőségét, és növeli a polgároknak az „igazságosság” fogalmába vetett bizalmát.

- *Az alapvető jogokat tiszteletben kell tartani*

A sértetteket megillető megfelelő elbánás magába foglal számos, az Európai Unió Alapjogi Chartájában és az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezményben elismert jogot¹⁶. Biztosítani kell a sértettek jogainak és különösen az emberi méltósághoz, a magán- és családi élet tiszteletben tartásához és a tulajdonhoz fűződő jogainak hatékony elismerését és tiszteletben tartását, biztosítva egyúttal mások, például a terheltek alapvető jogait. Az EU fellépése a büntetőeljárásban érintett valamennyi fél alapvető jogainak szintjére kedvező hatással lesz, legyen szó akár sértettéről, akár terheltről vagy fogvatartottról, miközben biztosítja, hogy e jogok csak szükség esetén és arányos mértékben legyenek korlátozhatók.

- *A sértettek igényeinek elismerése hozzájárul a bűnözés okozta költségek csökkentéséhez*

A sértettek jogainak megerősítése kedvező hatással van mind a sértettekre egyénileg, mind a társadalom egészére. A sértettek igényeinek kielégítése a büntetőeljárás előtt, alatt és után jelentősen mérsékelheti a bűnözés összköltségét¹⁷. E költségek közé tartoznak egyrészt egyes gazdasági, egészségügyi és büntető igazságszolgáltatási anyagi költségek, másrészt olyan immateriális költségek, mint a sértettnek okozott fájdalom, szenvedés és a sértett életminőségének romlása. Azok a sértettek, akiket megbecsülésben részesítenek, akiket támogatnak és védenek, mind fizikailag, mind lelkileg gyorsabban felépülnek, és életük hamarabb visszaállhat a rendes kerékvágásba. Ez mérsékli a jövedelemkiesést, csökkenti a munkából való távollét idejét és a további egészségügyi ellátás szükségességét. Azok a sértettek, akik megfelelő elbánásban részesülnek, várhatóan aktívabban vesznek részt az eljárásban – ez növeli a sikeres vádeljárás és ítélezés esélyét, ami viszont hozzájárul a visszaeső bűnelkövetés és a büntetlenség előfordulásának csökkentéséhez.

3. FÓKUSZBAN A SÉRTETT: MILYEN IGÉNYEKRŐL VAN SZÓ?

Az EU-ban évről-évre számos polgár válik bűncselekmény áldozatává. E sértetteknek számos olyan igényük van, amelyet a sértettek felépülése érdekében szem előtt kell tartani: az **elismerés** és a **tisztelet- és méltóságteljes bánásmód** iránti igény; a **védelem és a támogatás** iránti igény; az **igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés** iránti igény; a **kártérítés és helyreállítás** iránti igény.

A Bizottság jogalkotási csomagjának alapvető célja, hogy átfogóan kezelje a sértettek igényeit. Ennek megfelelően a Bizottság javaslatai a bűncselekmények mind közvetlen, mind közvetett áldozatainak igényeivel foglalkoznak. Utóbbiak közé tartoznak például azok a családtagok, akiket ugyancsak negatívan érintenek a bűncselekmény következményei.

¹⁶ A legfontosabb ilyen jogok a következők: az emberi méltósághoz, az élethez, a személyi sérthetlenséghez, a szabadsághoz és biztonsághoz, a magán- és családi élet tiszteletben tartásához, a személyes adatok védelméhez, a tulajdonhoz való jog, a mozgás és tartózkodás szabadsága, a törvény előtti egyenlőség, a gyermekek és az idősek jogai, a fogyatékkal élő személyek beilleszkedése és a hatékony jogorvoslathoz való jog.

¹⁷ A Bizottság szolgálati munkadokumentuma, SEC(2011) 580, 14. oldal.

Következésképpen a csomag által javasolt támogatás és védelem megfelelő esetben a sértettek közeli családtagjait vagy eltartottjait is kedvezően érinti.

Az alábbi példa jól szemlélteti, hogy a sértettek egyéni igényeinek nem megfelelő kezelése a bűncselekmény bejelentése során és azt követően milyen kedvezőtlen hatással lehet a sértettekre, és hogyan befolyásolhatja életüket. A következő szakaszokban azt is bemutatjuk, hogyan alakulna *ugyanez a történet*, ha a sértett és családja a bizottsági javaslatok eredményeképpen megfelelő elbánásban részesülne.

Alex bérelt apartmanban nyaralt külföldön a családjával, amikor egyik éjszaka betörték hozzájuk. Amikor megkísérelte megállítani a betörőket, azok családja szeme láttára fizikailag bántalmazták őt. Alex feljelentést tett a helyi rendőrörsön, de mivel képtelen volt megfelelően megértetni magát, nem tudta kellő részletességgel leírni az esetet. A következő hetekben kevés információt kapott az ügyről, és elégedetlensége nőttön nőtt, mivel különböző rendőrtisztek többször is rutinszerűen kihallgatták őt és feleségét. Gyermeküket ugyancsak többszöri kihallgatásnak vetették alá, ami rendkívül rossz hatást tett rájuk.

Miután hazatértek, Alexet többször meg kellett műteni a támadás során szerzett sérülései miatt, és még hetekig nem állhatott munkába. A rendőrség sokáig nem küldött neki semmiféle értesítést, míg egy napon beidéztek egy külföldön tartandó tárgyalásra, ahol két gyanúsított előtt kellett tanúvallomást tennie. A tárgyalás nagy megpróbáltatást jelentett, mivel senki sem tájékoztatta Alexet a bírósági eljárás menetéről, és félelemmel töltötte el, hogy találkoznia kell a vádlottakkal a tárgyalótermen kívül.

A tárgyalást követően Alexet soha többé nem tájékoztatták az ügyről vagy arról, mi történt a vádlottakkal. Az esetet követően ő és családja még évekig szenvedett a bűncselekmény érzelmi, fizikai és pénzügyi következményeitől. Bár a betörés egy másik helyen, másik országban történt, soha többé nem érezték magukat biztonságban otthonukban¹⁸.

3.1. Elismerés és tiszteletteljes bánásmód

Az egyének emberi méltósága olyan alapvető jog, amely az igazságos társadalomról alkotott elképzelésünk lényegéhez tartozik, és a sértettekkel való megfelelő bánásmód alapját képezi. A bűncselekmények sértettjei igénylik, hogy áldozatokként ismerjük el őket, hogy figyelembe vegyük az általuk átélt szenvedést, és hogy tapintattal és szakszerűen bánjunk velük. Fontos felismerni, hogy a sértettek individuumok, akiknek igényeit el kell ismernünk. Azok a szakemberek azonban, akik munkájuk során gyakran kerülnek kapcsolatba bűncselekmények áldozataival, sokszor nem részesülnek olyan képzésben, amely lehetővé tenné, hogy ezeket az igényeket egyéni igényfelmérés alapján felismerjék.

A külföldi nyaralás közben Alexet családja szeme láttára tetteleg bántalmazták. Amikor feljelentést tett, a rendőrség tolmácsot rendelt, így Alex részletes vallomást tudott tenni. A rendőrség közreműködésével kapcsolatba lépett vele egy sértetteket támogató szervezet, amely tájékoztatta jogairól és kártérítési jogosultságáról. A feljelentést követő hetek során a rendőrség kapcsolattartója folyamatosan tájékoztatta őt a nyomozás állásáról.

3.2. Védelem

A rendszer működési módja következtében a sértetteket ártalom érheti a büntetőeljárás során. A nem megfelelő eljárások, például az ismétlődő és tapintatlan kihallgatások okozta ártalom elkerülése érdekében a nyomozati és a bírósági szakasz során mindvégig biztosítani kell a sértettek védelmét. E védelem mindenekelőtt a különösen veszélyeztetett sértettek, például a gyermekek esetében fontos.

¹⁸ Valódi problémákon alapuló, kitalált történet.

A sértetteket a bűncselekményt követően is érheti az elkövető irányából további ártalom, megfélemlítés vagy megtorlás. A bejelentett bűncselekmények mintegy 40 %-a ugyanazon sértett ellen, egy éven belül elkövetett újabb bűncselekmény¹⁹. A védelmi intézkedések hozzáférhetőségének biztosítása döntő tényező lehet a további incidensek megelőzésében. Figyelembe kell venni azt is, hogy az Unión belüli növekvő mobilitás eredményeként egyre több sértett utazik külföldre, akár tartósan is. Az általuk egyik országban élvezett védelem a határok átlépésével azonban elveszhet. A szabad mozgás jogával élő sértettek védelmében a Bizottság most első ízben javasolja a védelmi intézkedések kölcsönös elismerését.

Amikor Alex megtette a feljelentést, a rendőrség megkérdezte őt, hogy az eljárás során szüksége van-e védelemre vagy segítségre. A nyomozás során Alexet és feleségét csak a legszükségesebb esetben hallgatták ki, és a kihallgatást mindig ugyanaz a rendőrtiszt végezte. Gyermeküket – elkerülendő a nekik okozott esetleges ártalmat – csupán egyszer hallgatta ki egy erre kiképzett tiszt. A bírósági szakaszban Alexnek tanúvallomást kellett tennie. Amikor belépett a bíróságra, megnyugvással konstata, hogy a sértetteknek fenntartott külön helyiségben várakozhatott, elkerülve így, hogy a tárgyalóterem kívül találkozzon az elkövetőkkel.

3.3. Támogatás

Az elkövetett bűncselekmény megbéníthatja, traumatizálhatja az áldozatokat, akik ennek következtében képtelenek lehetnek megbirkózni hétköznapi feladataikkal. Ha a sértett feljelentést tesz, akkor a jogrend útvesztőjében is el kell igazodnia. Lényeges ezért, hogy megfelelő és időben érkező támogatás segítse a sértetteket az érzelmi, gyakorlati, adminisztratív és jogi akadályok leküzdésében, és a felépülésben. A sértetteket támogatásával foglalkozó szervezetek eddigi erőfeszítései ellenére az ilyen segítség jelenleg esetenként nehezen érhető el.

A rendőrség segítségével Alex felvette a kapcsolatot egy, a sértettek támogatásával foglalkozó szervezettel. A szervezet munkatársai mindenekelőtt lelki segítséget nyújtottak Alexnek és családjának a bűncselekmény okozta trauma feldolgozásához. Emellett gyakorlati kérdésekben, például az orvosi ellátás igénybevételében és a papírmunka elintézésében is segítettek. A sértetteket támogató szervezet tájékoztatta Alexet a büntetőeljárás menetéről, az eljárás során őt megillető jogokról és az eljárásban betöltött szerepéről. Megadták neki egy hazájában működő hasonló szervezet elérhetőségét is, amelynek segítségét később Alex gyakran igénybe vette, még az ügy lezárását követően is. Az általuk biztosított segítség lehetővé tette Alex és családja számára, hogy túlgyék magukat a történeten, és új lapot nyissanak életükben.

3.4. Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés

A sértettek jogos érdeke a megfelelő igazságszolgáltatás. Lehetővé kell tenni számukra, hogy valóban hozzáférjenek az igazságszolgáltatáshoz, ami fontos elem lehet a felépülésükhöz vezető folyamatban. Az eljárásokban való részvétel lényeges vetülete, hogy a sértettek tájékoztatást kapjanak jogaikról, az eljárással kapcsolatos fontos dátumokról és döntésekről, és mindezeket számukra érthető módon közöljék velük. Azt is lehetővé kell tenni a sértettek számára, hogy részt vegyenek a tárgyaláson, és végigkövessék ügyüket. Tény, hogy a sértettek az EU-ban ma még nem mindig jutnak hozzá az igazságszolgáltatás ezen alapvető elemeihez.

A rendőrség végül értesítette Alexet arról, hogy ügyében letartóztattak, és vád alá helyeztek két férfit. Tájékoztatták a tárgyalás helyéről és idejéről is, illetve arról, hogy a tárgyaláson tanúvallomást kell majd tennie. A tárgyalás során tolmács segítette abban, hogy megértse a kérdéseket és az eljárás egyéb részleteit.

¹⁹ International Crime Victims Survey 2000.

3.5. Kártérítés és helyreállítás

Azok a személyek, akik mások tettei következtében kárt szenvedtek, gyakran várják el, hogy akár az állam, akár az elkövető valamilyen formában pénzügyi kártérítést nyújtson számukra. A kártérítés célja az azonnali és hosszabb távú pénzügyi kár jóvátétele. A kártérítés emellett, ha szimbolikus összegről van szó, az elismerés egy formája is lehet.

A helyreállító igazságszolgáltatás, amely viszonylag új fogalom a büntetőeljárásban, túlmegegy a pusztán pénzügyi kártérítésen, és a sértett felépülését tartja szem előtt. A formális igazságszolgáltatás alternatívájaként, vagy azzal kombinálva, arra törekszik, hogy helyreállítsa a sértettnek a bűncselekmény előtt elfoglalt helyzetét azáltal, hogy amennyiben a sértett úgy kívánja, lehetőséget biztosít számára az elkövetőkkel való szembesülésre, az elkövetők számára pedig lehetőséget biztosít arra, hogy felelősséget vállaljanak tettükért.

Alex hazájában fel tudta venni a kapcsolatot a kártérítésekkel foglalkozó egyik hatósággal, és anyanyelvén tölthette ki azokat a dokumentumokat, amelyeket ezt követően elküldtek abba az országba, ahol a bűncselekmény történt. A kártérítés segítette neki abban, hogy kifizesse az őt ért támadás nyomán keletkezett költségeket, például a műtétek költségeit.

4. AZ ÁLDOZATOK EGYES CSOPORTJAI

• *A terrorizmus áldozatai*

A terrorizmus áldozatai, az áldozatok közül talán egyedülálló módon, olyan agresszív cselekmények szenvedő alanyai, amelyek végső célja a társadalmi károkozás. Védelem és támogatás iránti igényeik többé-kevésbe megegyeznek bármely más súlyos, erőszakos bűncselekmény áldozatainak igényeivel. Ezeket az igényeket ki kell elégíteni, és az ilyen áldozatokat és családjukat hasonló módon kell támogatni²⁰. A támadás jellegéből adódóan azonban a terrorizmus áldozatait esetenként sokkal nagyobb közfigyelem övezi, és igényük a társadalmi elismerésre és arra, hogy akár a szakemberek, akár a média, akár embertársaik irántuk tanúsított bánásmódja megbecsülést tükrözzön, gyakran sokkal erősebb. Az áldozatok e csoportja számára előnyös, hogy a Bizottság javaslatában nagy hangsúlyt kap az elismerés és a tiszteletteljes bánásmód.

• *A közúti balesetek áldozatai*

A közúti balesetek áldozatai gyakran úgy érzik, hogy a társadalom nem ismeri kellőképpen el a áldozat mivoltukat. A közúti balesetek kivizsgálása során kezdetben természetesen a **baleset okait és körülményeit kívánják megállapítani** a hatóságok, és nem az áldozat igényeivel foglalkoznak. Az áldozatoknak mindamellett természetes igénye, hogy a történeteket megfelelően kivizsgálják, és amennyiben bűncselekményről van szó, igazságot szolgáltatassanak az ügyben. Egyértelmű ezért, hogy az ilyen területen dolgozó szakembereket ki kell képezni ezen igények felismerésére és megértésére.

A közúti balesetek áldozatai esetenként kártérítésre lehetnek jogosultak. A határon átnyúló dimenzióval rendelkező közúti balesetek esetében az áldozatok egyik gyakori problémája az, hogy az egyes EU-tagállamokban rendkívül eltérőek a kártérítési igény benyújtására rendelkezésre álló határidők, és a balesetet elszenvedettek esetenként nem is tudják, melyik

²⁰ A terrorizmus elleni küzdelemről szóló 2002/475/IB kerethatározat 10. cikkének megfelelően.

ország szabályai alkalmazandók. Ennek eredményeként előállhat az a helyzet, hogy az áldozat egyáltalán nem kap kártérítést, mert abban az országban, amelyikben a baleset történt, különösen rövid határidőt szabnak az igény benyújtására. Ezeket az áldozatokat kedvezően érinti a kollíziós szabályokra vonatkozó jelenlegi uniós jogi aktusok felülvizsgálata²¹, amely lehetővé teszi számukra, hogy a hazájukban alkalmazandó határidőkre támaszkodjanak.

- *Különösen veszélyeztetett sértettek*

Egyes sértettek esetében különösen nagy a veszélye annak, hogy a büntetőeljárás alatt további ártalom éri őket, és védelemre és támogatásra irányuló sajátos igényeiket ki kell elégíteni. A létező nemzetközi és nemzeti megközelítésekkel összhangban a Bizottság ezért most első ízben javasolja mind a veszélyeztetett sértettek kategóriáinak, mind a más veszélyeztetett személyek azonosításához szükséges mechanizmusoknak egyéni igényfelmérés alapján történő meghatározását.

A veszélyeztetett sértettek kategóriáit a gyermekek, a fogyatékossgal élő személyek, a szexuális erőszak áldozatai és az emberkereskedelem áldozatai alkotják. Ezen túlmenően a sértettek veszélyeztetettek lehetnek más, **személyes jellemzőikre** (pl. erős félelem és szorongás, a megfélemlítés vagy bűnisméltés veszélye, vagy a sértett olyan személyes, társadalmi vagy gazdasági helyzete, amely megnehezíti számára a bűncselekmény következményeivel való megbirkózást vagy a bírósági eljárás megértését) és/vagy a **bűncselekmény típusára vagy jellegére** (pl. terrorizmus, szervezett bűnözés, előítéleten alapuló bűncselekmény vagy nemi alapon elkövetett erőszak) visszavezethető okokból is. A szervezett bűnözés áldozatai például különösen ki vannak téve a megfélemlítés és az elkövetők általi bűnisméltés veszélyének, és adott esetben különleges védelmi intézkedéseket igényelhetnek.

A Bizottság megközelítésmódja megfelel a **gyermekek szexuális zaklatása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről** szóló új irányelvjavaslat és az **emberkereskedelemtől** szóló irányelv rendelkezéseinek²². Mindkét intézkedés foglalkozik a veszélyeztetett sértettek sajátos szükségleteivel.

Az Európai Unió Alapjogi Chartája és a gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény szerint, valamint az Európai Unióról szóló szerződésben is elismerten a **gyermekek** alapvető joga, hogy mindenek fölött álló érdekeiket valamennyi nemzeti és nemzetközi jogi aktusban és politikában, így az igazságszolgáltatási eljárás során is figyelembe vegyék. Veszélyeztetettségük miatt a Bizottság tevékenyen fellép azért, hogy a büntetőeljárásban részt vevő gyermekek tekintetében „gyermekbarát igazságszolgáltatás” valósuljon meg²³. A bűnügyi nyomozás a gyermekek számára valószínűsíthetően traumatikus eljárás, különösen akkor, ha zaklatásnak voltak kitéve – következésképpen védelmüket sajátos intézkedésekkel kell biztosítani.

A **szexuális erőszak áldozatai** – akiknek döntő többsége nő – a további erőszakkal szemben védelmet, illetve és szakszerű támogatást és segítséget igényelnek annak érdekében, hogy megküzdjenek az ilyen típusú erőszak sokrétű következményével, és újraépíthessék életüket. A ilyen típusú erőszak során elszenvedett szégyen és bűntudat, valamint a sértett és az elkövető gyakran közeli viszonya miatt ezek az áldozatok különösen gyakran vonakodnak

²¹ Az Európai Parlament és a Tanács 864/2007/EK rendelete a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról („Róma II.”).

²² Lásd a 12. lábjegyzetet.

²³ „Az EU gyermekjogi ütemterve” című bizottsági közlemény, COM(2011) 60.

feljelentést tenni. A nemi erőszak áldozatai mindenképp orvosi és pszichológiai segítségre szorulnak, amelynek ki kell terjednie az azonnali igazságügyi orvosszakértői vizsgálatra. Következésképpen nem szükséges, hogy a feljelentés e szolgáltatások igénybevételének feltétele legyen.

Rendkívül fontos, hogy biztosítsuk azok védelmét és biztonságát, akik ki vannak téve **az azonos elkövető általi ismételt erőszak** veszélyének. Az ismételt ártalom veszélyének megelőzésében és mérséklésében döntő szerepet játszik a védelem, amelynek ki kell terjednie annak lehetőségére, hogy az elkövetőre elzáró, távortartó vagy az elkövetőnek a sértettel való kapcsolatfelvételét más módon megakadályozó végzést szabjanak ki. Az így biztosított védelemnek más EU-tagállamba is átvihetőnek kell lennie, amennyiben a sértett oda utazik vagy költözik.

Amellett, hogy biztosítani kell a sértettek megfelelő támogatáshoz és védelemhez való hozzáféréseinek lehetőségét, fontos magának az erőszakos cselekménynek a megelőzése is. A nők különösen ki vannak téve a fizikai, szexuális és pszichológiai erőszak különböző formáinak, főként családjukban és közeli kapcsolataikban. A Bizottság ezért folytatja a nők ellen elkövetett erőszak elleni küzdelem, az ilyen típusú erőszak megelőzése, valamint a sértettek és a veszélyeztetett csoportok támogatása és védelme érdekében folytatott európai fellépést²⁴.

5. A BIZOTTSÁG VÁLASZA – ELJÖTT A CSELEKVÉS IDEJE

A fent ismertetett igények kielégítése céljából és annak érdekében, hogy a sértettek számára Európában biztosítsuk a jogok, a védelem, a támogatás, az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés és a helyreállítás minimális szintjét, a Bizottság jogalkotási csomagot terjeszt elő. A csomag a következőket tartalmazza:

- **Irányelv a bűncselekmények sértettjeinek támogatására, védelmére és jogaira vonatkozó minimumszabályok megállapításáról**, mely irányelv a 2001. évi kerethatározat helyébe lép. Az irányelv biztosítja majd a sértettekkel való tiszteletteljes bánásmódot és a veszélyeztetett sértettek sajátos igényeinek megfelelő elismerését. Az irányelv biztosítja továbbá azt is, hogy a sértettek hozzájussanak a szükséges támogatáshoz, részt vehessenek az eljárásokban, hozzájussanak a fontos információkhoz és megértsék azokat, illetve védelmet élvezzenek a nyomozás és a bírósági eljárás során.
- **Rendelet a polgári ügyekben hozott védelmi intézkedések kölcsönös elismeréséről**, amely elősegíti majd az ártalmat okozó és erőszakos cselekmények megelőzését, és biztosítja, hogy azok a sértettek (például a családon belüli erőszak sértettjei), akikre az egyik tagállamban védelmi intézkedések vonatkoznak, más tagállamokban is a védelem azonos szintjét élvezhessék, amennyiben oda költöznek vagy utaznak. E védelem biztosításához nincs szükség a sértettel kapcsolatos további eljárásokra. Ez az intézkedés kiegészíti az európai védelmi határozatról szóló európai parlamenti és tanácsi irányelvre vonatkozó, 2009. szeptemberében a tagállamok egy csoportja által benyújtott javaslatot²⁵, amelyet jelenleg tárgyal az Európai Parlament és a Tanács.

²⁴ Lásd a Lisszaboni Szerződést elfogadó kormányközi konferencia zárónyilatkozatához csatolt 19. nyilatkozatot (HL C 83., 2010.3.30., 345. o.).

²⁵ HL C 69., 2010.3.18., 5. o.

Ez a jogalkotási csomag az első olyan lépés, amelynek célja, hogy a sértetteket a büntető igazságszolgáltatással kapcsolatos uniós szakpolitika homlokterébe emeljük. Ami a sértettek jogaival összefüggő fellépés következő szakaszát illeti, a Bizottság felülvizsgálja a bűncselekmények áldozatainak kárenyhítéséről szóló 2004/80/EK irányelvet és a Róma II. rendeletet (annak érdekében, hogy rendezze a határon átnyúló dimenzióval rendelkező közúti balesetekkel kapcsolatos határidőkre alkalmazandó jog kérdését). További tanulmányokat készítünk, és újabb intézkedéseket hozunk majd a sértettek, különösen a sértettek sajátos kategóriáira, így a terrorizmus, a szervezett bűnözés és a nemi alapú erőszak – köztük női nemi szervek megcsönkítése – áldozataira vonatkozóan, e sértettek helyzetének javítása céljából.

E fellépések mellett és velük párhuzamosan a Bizottság számos kísérő intézkedést fog végrehajtani, amelyek annak biztosításában játszanak majd döntő szerepet, hogy a sértettek hatékony jogokhoz jussanak a gyakorlatban, és nem szükségképpen csak akkor, amikor büntetőeljárásban vesznek részt. E kísérő intézkedések között a képzés, a kapacitásépítés, a bevált gyakorlatok cseréje, a bűncselekmények és az erőszakos cselekmények megelőzése (tudatosságépítés és felvilágosítás), az adatgyűjtés és a kutatás szerepel majd. Folytatjuk továbbá a sértettek jogaival és szükségleteivel kapcsolatos kérdések előmozdítását célzó, létező finanszírozási programok keretében nyújtott pénzügyi támogatást is.

Mindezek az erőfeszítések hozzájárulnak majd a nemzeti és uniós szinten már elért eredmények megszilárdításához, és lehetővé teszik, hogy az EU az igazságszolgáltatás biztosításának központi elemévé tegye a sértettek jogait és szükségleteit. Az Uniónak kötelessége biztosítani a sértettek megfelelő elismerését és azt, hogy jogaikat az EU-ban mindenütt – a megkülönböztetés bármely formája nélkül – tiszteletben tartsák.